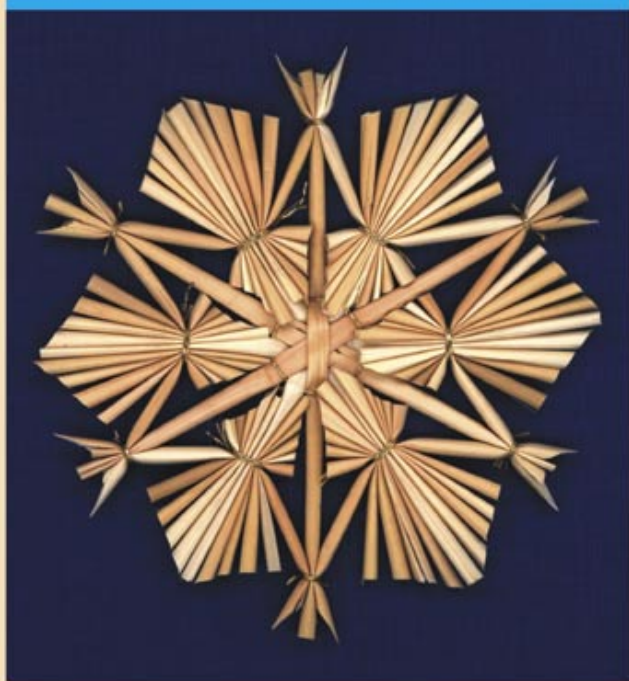

Pletení ze slámy

Helena Šenfeldová

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umisťování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takového sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

■ Pletení ze slámy

Helena Šenfeldová

Vydala Grada Publishing, a.s.,
U Průhonu 22, Praha 7,
obchod@gradapublishing.cz, www.grada.cz,
tel.: +420 220 386 401, fax: +420 220 386 400
jako svou 2035. publikaci

Odpovědná redaktorka Magdaléna Jimelová
Sazba Jan Šístek

Fotografie v textu: *archiv Ústředí lidové umělecké výroby Praha, nyní v národopisném oddělení Národního muzea v Praze: obrázky č. 2, 4, 12–19, 23, 25, 26, 29, 30, 31, 36, 38, 41, 42, 43, 48, 49, 51, 52, 54, 59; archiv Ústředí lidové umělecké výroby Uherské Hradiště, nyní ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm: obrázky č. 3, 10, 11, 20, 21, 22, 24, 27, 32, 33, 34, 35, 44–47, 53, 55–58, 60; autoři černobílých fotografií: Bočková Kristina, Drgová Marie, Mišurec Zdeněk, Pospíšilová Helena, Růžičková Daniela, Šenfeldová Helena, Šotola Miroslav; autoři barevných fotografií: Hrnčíko Václav, Mevaldová Helena*

Ilustrace Alena Samohýlová

Počet stran 88 a 8 stran barevné přílohy

První vydání, Praha 2004

Vytiskla tiskárna PBTisk Příbram

Prokopská 8, Příbram VI

© Grada Publishing, a.s., 2004

Cover Design © Grada Publishing, a.s., 2004

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

ISBN 80-247-0863-9 (tištěná verze)

ISBN 978-80-247-6472-6 (elektronická verze ve formátu PDF)

© Grada Publishing, a.s. 2011

ÚVOD	7
PLETENÍ ZE SVAZKU SLÁMY	7
PLETENÍ Z ÚPLETŮ – COPÁNKŮ	8
PLETENÍ JEDNOTLIVÝMI STÉBLY	9
■ HISTORIE	11
POHLED DO MINULOSTI	13
STŘEDISKA VÝROBY ZE SLÁMY	16
■ VÝROBKY	21
PŘEDMĚTY ZE SLÁMY	23
PŘEDMĚTY UŽITKOVÉ	23
PŘEDMĚTY ZVYKOSLOVNÉ	33
NOVODOBÉ VÝROBKY ZE STÉBEL	35
■ TECHNOLOGIE	37
MATERIÁL A JEHO PŘÍPRAVA	39
PLETENÍ ZE SVAZKU SLÁMY	43
ZPRACOVÁNÍ SVAZKU SLÁMY VÁZÁNÍM	43
PLETENÍ SPIRÁLOVOU TECHNIKOU	47
OPLÉTÁNÍ SLÁMY SLÁMOU	48
OPLÉTÁNÍ SLÁMY JINÝM MATERIÁLEM	49
PLETENÍ JEDNOTLIVÝMI STÉBLY	56
PŘÍPRAVA MATERIÁLU	56
DUTÝ PROSTOROVÝ PLETENEC	56
HÁDKOVITÝ DUTÝ PLETENEC	60
NOVÉ VÝROBKY VYCHÁZEJÍCÍ Z TECHNIKY PROSTOROVÝCH PLETENCŮ	61
PLETENÍ PLOŠEK A NAVLÉKANÉ TVARY	65
SPLÉTÁNÍ COPÁNKŮ	68
VÁZÁNÍ VÝROBKŮ ZE STÉBEL NITÍ	72
VÁZÁNÍ PŘEDMĚTŮ NA FORMĚ	72
ZATKÁVÁNÍ SLÁMY	73

VÁZÁNÍ ZVÍŘÁTEK A POSTAVIČEK	74
VÁZÁNÍ DROBNÝCH OZDOB ZE ŽEHLENÝCH STÉBEL	77
■ SOUČASNOST	79
VÝROBKY ZE SLÁMY V SOUČASNOSTI	81
SLOVNÍČEK VYBRANÝCH POJMŮ	83
LITERATURA	85
REJSTŘÍK	86

ÚVOD

Velké množství předmětů, které se v minulosti užívaly zejména v zemědělském prostředí, se pletlo ze slámy. Sláma sama o sobě však není příliš dobrým pletařským materiálem. Suché stéblo praská, má nepatrnou nosnost a také omezenou délku. Když se však jednotlivá stébla spojí ve svazek, získají na pevnosti. Svazek se může postupně nastavovat do nekonečného pramene, který je pak možno stáčet, formovat a tak vzniknou menší či větší tvary, pro něž je sláma základním stavebním materiálem. Podobné zpevnění nastane, jestliže se stébla spletou v copánek – úplet z několika stébel. Úplety se pak sešívají do potřebných tvarů.

Na základě této skutečnosti se vyvinulo několik technik pletařského zpracování slámy.

PLETENÍ ZE SVAZKU SLÁMY

Pletení ze svazku slámy je možno ještě rozdělit do dvou technických skupin:

Volné pletení či svazování – hrsti slámy se různě ovazovaly nebo uzlovaly na jednom, méně často na obou koncích, aby stébla držela při sobě. Nebo se dvě hrsti napojovaly do délky složitým uzlem, aby tak vznikl dlouhý, poměrně pevný pramen. Touto technikou vznikaly zejména došky a povřísla, z méně obvyklých předmětů různé vichy i některé masopustní maškary.

Splétání svazku slámy spirálovou technikou – podstata této techniky tkví v tom, že se neustále doplňovaný „nekonečný“ pramen slámy spirálovitě zatáčí do kruhového tvaru a jednotlivé vrstvy se propojují obvykle jiným pletařským materiálem – štípaným

■ **obrázek 1** Nejběžnější tvar ošatky – sláma opletená loubkem

prutem, loubkem, lýkem apod. Tak mohou vzniknout kruhové či elipsovitě tvary, ploché nebo miskovité, dokonce i nádoby s vysokými stěnami.

Touto spirálovou technikou se u nás zhotovovala většina užžitkových slaměných výrobků. Sláma je dobrým izolačním materiálem, proto našla využití zejména u takových předmětů, které měly obsah zateplit, nebo ho udržet v suchu. Byly to hlavně ošatky, ve kterých dobře kynul chléb, dále pak různé zásobnice na peří, na obilí, na sušené ovoce apod. Slaměná stěna zásobnic byla vzdušná, sláma pohlcovala okolní vlhkost a obsah tak zůstával suchý (obrázek 1).

PLETENÍ Z ÚPLETŮ – COPÁNKŮ

Křehká stébla se také mohou zpevnit tak, že se spletou v copánek. Copánky – úplety se dělaly z různého počtu stébel, od tří až do devíti. Při pletení větším počtem stébel se mohlo rozličnými vazebnými kombinacemi dosáhnout různých vzhledových efektů, které pak zdobily i konečný výrobek. V průběhu zaplétání copánků se stébla nastavovala, zhotovovaly se tedy dlouhé „šňůry“, z nichž se pak tvarovaly konečné výrobky. „Šňůry“ se obvykle nezaplétaly navzájem, byly příliš tuhé, ale přikládaly se vedle sebe a sešívaly se režnými nitěmi.

Tato technika u nás není původní. Objevila se jen v některých oblastech až v 19. století, do těchto míst byla pravděpodobně přenesena organizátory hromadné domácí výroby. Také výrobky nebyly obvykle určeny pro místní obyvatele, ale vyvážely se hlavně mimo výrobní oblast (obrázek 2).

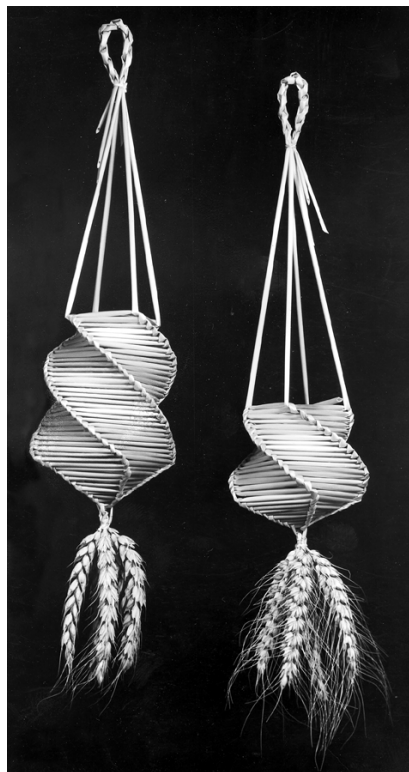
■ **obrázek 2** Klobouk ze slaměných copánků – kombinace režné a barvené slámy (Drahanská vysočina, 1926)

PLETENÍ JEDNOTLIVÝMI STÉBLY

Pletlo se i jednotlivými stébly, lépe řečeno ústřížky stébel. Z jednotlivých stébel se ovšem zhotovovala příležitostně jen malá skupinka drobných předmětů převážně zvykoslovného charakteru. Byly to obvykle drobnosti, u nichž nezáleželo na pevnosti. Sloužily jako zdobný symbol díky za úrodu, záruka dobré úrody (ověsky dožínkových věnců, „muší ráje“). Někdy byly také jen hříčkou. S ústřížky slámy se pracovalo trojím způsobem:

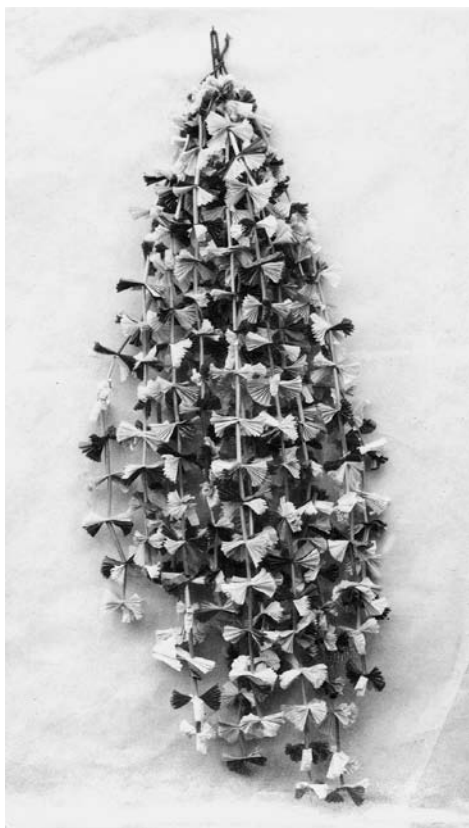
Pletení prostorových pletenců – z lichého počtu ústřížků stébel (od kolénka ke kolénku) se většinou původně splétaly šiškovité tvary, které se zavěšovaly na dožínkový věnec nebo do prostoru. Někdy se u vrcholových ústřížků nechávaly klasy, které šišku zdobily a dávaly jí správný magický význam (obrázek 3).

Plošné tvary – čtvercové nebo šestiúhelníkové plošky, které se užívaly hlavně při sestavování závěsů nad stůl – „muších rájů“. Zhotovovaly se omotáváním stébel přes základ ze dřívka nebo špejlí. Základ tvořila zkřížená dřívka pevně převázaná nití. Kolem nich se stébla obtáčela od středu k okraji, takže vznikly plošky po jedné straně hladké, na druhé s vystouplými žebry základu.

■ **obrázek 3** Slaměný závěs z dožínkového věnce – rekonstrukce

Navlékané prostorové tvary a řetězy – krátké či delší ústřížky slámy se navlékaly na nit do řetězů nebo do prostorových tvarů. Ve spojích jednotlivých dílků se přizdobovaly barevnými ústřížky látky nebo papírů. Řetězy se obvykle v „muších rájích“ kombinovaly s omotávanými ploškami, jindy sloužily jako ozdoba koňského postroje (*obrázek 4*). Prostorové jehlánky, hranolky a krychličky sloužily obvykle jako ověšky. Velmi rozšířená byla tato technika v Polsku při zhotovování zvykoslov-
ných závěsů („pajonků“) ze slámy.

■ **obrázek 4** Ozdoba pro koně ze slaměných navlékaných řetězů (Vlčnov, polovina 20. století)